

УДК 811.14'06' 367.633(045)

Хоровець В. Є.

МІСЦЕ ПРИЙМЕННИКІВ ЗІ ЗНАЧЕННЯМ ПРИЧИНИ В ПРИЙМЕННИКОВІЙ СИСТЕМІ НОВОГРЕЦЬКОЇ МОВИ

У статті розглянуто принципи класифікації прийменників новогрецької мови, висвітлено їхні семантичні та функціональні особливості. Проаналізовано новогрецькі прийменники зі значенням причини та визначено їхні структурно-семантичні особливості.

Ключові слова: прийменник, причина, причинні відношення, структурно-семантичні особливості, класифікація, значення, семантична структура.

Хоровець В. Е. Место предлогов со значением причины в предложной системе новогреческого языка. – Статья.

В статье рассматриваются принципы классификации новогреческих предлогов, представлены их семантические и функциональные особенности. Проанализированы новогреческие предлоги со значением причины и выявлены их структурно-семантические особенности.

Ключевые слова: предлог, причина, причинные отношения, структурно-семантические особенности, классификация, значение, семантическая структура.

Khorovets V. Ye. The place of causal prepositions in the prepositional system of Modern Greek. – Article.

The article deals with the principles of classification of Modern Greek prepositions, their semantic and functional peculiarities are presented. Modern Greek prepositions with causal meaning are analyzed and their structural and semantic peculiarities are revealed in the article.

Key words: preposition, cause, causal relationship, structural and semantic peculiarities, classification, meaning, semantic structure.

Прийменник є складним та багатофакторним явищем. Незважаючи на безліч робіт, присвячених цій частині мови, під час її дослідження виникає більше питань, ніж відповідей. Так, у традиційному підході прийменник розглядається виключно як морфологічна категорія [5], водночас представники функціонально-комунікативної граматики вивчають його також як синтаксичне явище, тобто складову синтаксеми [1; 2; 3]. У такому випадку прийменник входить до складу вторинних предикатних синтаксем разом із предикатним субстантивом. Найчастіше ці синтаксеми є адвербіальними, тому що зазвичай прийменник переводить віддієслівний або відприкметниковий іменник у прислівникову (адвербіальну) позицію [2, 269–270]. Прийменник у складі синтаксеми розглядається як субморфема [4] або аналітична синтаксична морфема [2].

Проте цей підхід є більш актуальним для флективних мов. Однією з таких мов є новогрецька, якій, на відміну від інших мов подібної будови, у вітчизняній лінгвістиці приділено недостатньо уваги.

Отже, актуальність статті зумовлюється складністю структурно-семантичних і функціонально-комунікативних особливостей прийменників взагалі, а також фактично повною відсутністю досліджень прийменників зі значенням причини в новогрецькій мові.

Мета дослідження полягає, по-перше, у висвітленні та аналізі підходів до типології прийменників новогрецької мови; по-друге, у виділенні та структурно-семантичному аналізі прийменників зі значенням причини.

Об'єктом дослідження є прийменники новогрецької мови в цілому й причинні прийменники

зокрема. Предметом дослідження є структурно-семантичні особливості причинних прийменників новогрецької мови.

Зазвичай новогрецькі прийменники поділяють на дві основні групи. Однак серед дослідників немає єдиної точки зору щодо назв цих груп і принципів їхньої класифікації. Деякі лінгвісти використовують такі назви:

1) загальні (κοινές) – загальноживані прийменники, які часто використовуються. Наприклад: *Γράφει με το χέρι* – *Пише ручкою*.

2) науковичизастарілі (λόγιεςчиαπαρχαιομένες) – прийменники, які походять від давньогрецької мови та вживаються або лише у формалізованому стилі, або в стереотипних виразах. Наприклад: *Ο Περικλής έζησε τον 5^ο αι. προ Χριστού* – *Перикл жив у 5-ому віці до н. е.* [8, 247; 10, 264].

На думку інших дослідників, новогрецькі прийменники поділяються на такі групи:

1) прийменники загального вживання (προθέσεις γενικής χρήσεως): *με, σε, για, από*, які характеризуються значною полісемією. Наприклад: *Πηγαίνω στη Γαλλία* – *Їду до Франції*.

2) прийменники специфічного вживання (προθέσεις ειδικής χρήσεως), які характеризуються більш конкретним значенням. Наприклад: *Το ταξίδι του «Οδυσσέα», λόγω εμπόδιων, κράτησε δυο χρόνια* – *Внаслідок перешкод, подорож «Одисея» тривала два роки* [6, 185–189].

Певні прийменники в новогрецькій мові функціонують як прийменники, як прислівники або сполучники:

Το ασθενοφόρο έφτασε μετά την αστυνομία – *Машина швидкої допомоги приїхала після поліції* (прийменник).

Οι φίλες της Βέτας έφτασαν μετά – Друзі Вети приїхали потім (прислівник) [10, 264].

Сучасні грецькі лінгвісти погоджуються з розподілом прийменників на дві категорії, але погляди стосовно якісного та кількісного складу цієї частини мови різняться. Одні дослідники вважають прийменниками 34 невідмінюваних слова [9], інші нараховують 39 [6] або навіть 41 [10].

До спірних прийменників належать, зокрема, *εξαιτίας, ένεκα, κατόπιν, λόγω, μεταξύ, σαν, χάριν* [10, 264–265].

Що стосується будови, то новогрецькі прийменники поділяють на однослівні (μονολεκτικές), які складаються з одного слова, та складні або описові (περιφραστικές), які складаються з двох слів, такі як *μαζί με* (прислівник і прийменник) або *αντί για* (прийменник і прийменник) та ін. [6, 185–186].

Ще одна особливість прийменників новогрецької мови полягає в тому, що деякі з них вживаються лише як окремі слова (*με, σε, για* та ін.), водночас інші прийменники можуть функціонувати і як окремі слова, і як частини слів (префікси), наприклад: *προς, μετά, αντί* та ін. [7, 386].

Значення прийменників у складі слів є прислівниковим: *αντι-θέτω* («протиставити» = «ставити напроти»), *μετα-θέτω* («переміщати» = «змінювати місце»). Деякі грецькі дослідники пропонують використовувати окремі назви для розрізнення прийменників на ґрунті можливості чи неможливості бути продуктивними афіксами. Таким чином, прийменники, які можуть вживатися як окремо, так і в складі слів, пропонують називати основними (*κύριες*), а ті, що використовуються лише як окремі слова, – надлишковими (*καταχρηστικές*) [9, 534].

Зазвичай іменники, прикметники, займенники та числівники, які знаходяться в сполученні з прийменником, мають форму знахідного відмінка (*αιτιατική πτώση*), наприклад: *Μιλούσε με την συμφοιτήτριά της* – Вона розмовляла зі своєю однокурсницею. Прийменники *για* і *από* можуть сполучатися з називним відмінком (*ονομαστική πτώση*), коли виражають початок, стан чи результат, а іменник відноситься до підмета: *Το ξέρω από μικρός* – Знаю це з дитинства. Деякі прийменники можуть сполучатися з родовим відмінком (*γενική πτώση*). Найчастіше це відбувається в стандартних виразах і зазвичай є характерним для наукового стилю [7, 387; 10, 265].

Найбільш поширеними серед прийменників новогрецької мови є прийменники *με, σε, για, από*, тому що вони відрізняються багатозначністю. Незважаючи на безліч значень, які можуть бути виражені за допомогою цих прийменників, грецькі дослідники акцентують насамперед на виділенні їхніх первинних значень:

– *με* – знаряддя: *Ανοίγω την πόρτα με το κλειδί* – Відкриваю двері ключем;

– *σε* – знаходження в якомусь місті чи напрям руху: *Ταξιδεύω σε ξένες χώρες* – Мандрую інішими країнами; *Πηγαίνω στη Γαλλία* – Їду до Франції;

– *για* – ціль: *Πάει στη βρύση για νερό* – Їде до крану за водою;

– *από* – походження руху: *Κατεβαίνω από το βουνό* – Спускаюся з гори.

У таких значеннях ці прийменники виконують функцію введення обставини. Крім того, зазначені прийменники використовуються для введення різних дієслівних означень:

– непрямого додатку (*έμμεσο αντικείμενο*) (*σε*): *Δίνω στον Γιάννη κάτι* – Я даю щось Янісу;

– показника агента, що виконує дію, яку виражає дієслово пасивного стану в реченні (*πονητικό αίτιο*) (описовий переклад грецьких термінів робимо тому, що в українській мові не існує еквівалентів деяких грецьких термінів, як і не існує загальноприйнятого варіанту перекладу цих термінів на українську або російську мови – В. Х.) (*από*): *Γρεμίστηκε από τον αέρα* – Впав від вітру;

– прийменникового додатку (*εμπρόθετο αντικείμενο*) (*σε, από, με, για*): *εξαρτώμαι από κάτι* – бути залежним від чогось, *συζητάω με κάποιον* – розмовляти з кимось, *ψάχνω για κάτι* – шукати щось.

Також ці прийменники використовуються для введення доповнення до іменників та прислівників: *ειδικός σε κάποιον τομέα* – спеціаліст у якійсь сфері, *σχετικά με κάτι* – щодо чогось, *ανεξαρτητός από κάτι* – незалежний від чогось, *έτοιμος για κάτι* – готовий до чогось та інші [6, 187–189].

Утім деякі грецькі лінгвісти до основних найуживаніших прийменників відносять лише два прийменники (*από* та *σε*) і вважають, що їхні первинні значення є просторовими: *από την Αθήνα* – з Афін; *στη Θεσσαλονίκη* – до Салонік [11, 358].

Як було зазначено вище, у новогрецькій мові існує багато прийменників, які характеризуються специфічним значенням:

положенням у просторі: *Ας διδάξουμε πρώτα τα Ελληνικά στους πρόσφυγες εντός Ελλάδος και μετά διδάσκουμε και τους εκτός Ελλάδος* – Спочатку будемо навчити грецької мови емігрантів, які знаходяться в Греції, а потім тих, що перебувають за її межами;

– положенням у часі: *Μετά το 1870 άρχισαν οι ανασκαφές στην ελεύθερη πια Ελλάδα* – Після 1870 року почалися розкопки у вже незалежній Греції;

– способом та засобом дії: *Όσοι επιχειρηματολογούν χωρίς προκαλήψεις αντιλαμβάνονται τον πολιτικό τους ρόλο* – Усі, хто приводять об'єктивні доводи, розуміють свою громадянську роль;

– причиною: *Το ταξίδι του «Οδυσσέα», λόγω εμποδίων, κράτησε δυο χρόνια* – Внаслідок перешкод подорож «Одисея» тривала два роки;

кількістю: *Τα ρολά μελάνης προσφέρονται ανά δύο και το σετ κοστίζει 25.000 δρχ* – Тюбики чорнил продаються по дві штуки, та набір коштує 25.000 драхм;

– відношенням, зв'язком: «Πόλεμος πατήρ πάντων» *κατά* τον Ηράκλειτο και, όταν λέμε πάντων, εννοούμε πάντων – «Війна – батько всього», за Гераклітом, і коли говоримо «всього», маємо на увазі «всього»;

– різними, більш специфічними, зв'язками: *Εμφανίζεται στη σκηνή ενόπιου κριτών του υποκριτικού του ταλέντου* – Виступає на сцені в присутності експертів, які оцінюють його акторський талант [6, 188–189].

У новогрецькій мові існують також прийменники, що походять з офіційної мови минулих часів, яку використовували аристократія та керуюча верхівка (на відміну від народної мови – *В. Х.*). Деякі із цих прийменників використовуються здебільшого в офіційно-діловому стилі новогрецької мови, інші вживаються лише для вираження специфічних значень і в усталених виразах [11, 387; 6, 190].

До специфічного вживання прийменників відносять випадки, що суворо обмежені мовним середовищем, наприклад, використання прийменника *διά* в діленні: *Οδκτώ διά δύο ίσον τέσσερα* – Вісім розділити на два буде чотири. Деякі випадки із цих специфічних значень є стилістично нейтральними. До таких випадків відносяться математичні дії, вираження приблизної кількості (напр., *περί τους χίλιους διαδηλωτές* – приблизно кілька тисяч демонстрантів) чи часового періоду (напр., *επί Κατοχής* – в період окупації) та ін.

В інших випадках вживання прийменників цієї групи носить характер офіційно-ділового стилю. До таких прикладів відноситься використання прийменника *ένεκα* в значенні причини, прийменників *επί* та *περί* для вираження теми замість новогрецьких прийменників *σε* та *γιά*, а також прийменника *προ* замість *μπροστά*, а також прийменника *άνευ* для вираження відсутності замість *χωρίς* тощо. Наведемо такі приклади: *Η άδεια δεν εγκρίθηκε ένεκα τής ακαταλληλότητας του εδάφους* та *Η άδεια δεν εγκρίθηκε εξαιτίας τής ακαταλληλότητας του εδάφους*, які переводяться як *Дозвіл не був наданий з причини невідповідності ґрунту*. Ці речення відрізняються прийменниками, що свідчить про їх приналежність до певного стилю: прийменник *ένεκα* є типовим для офіційно-ділового стилю, водночас *εξαιτίας* – для нейтрального. У наступних прикладах прийменники *περί* та *για* характеризують офіційно-діловий та нейтральний стиль, відповідно: *Παρακολούθησα μια ενδιαφέρουσα συζήτηση περί φυσικού περιβάλλοντος* і *Παρακολούθησα μια ενδιαφέρουσα συζήτηση για το φυσικό περιβάλλον* – Я слухав цікаву розмову про навколишнє середовище [11, 387–388; 6, 190–191].

Багато прийменників, які походять із цієї офіційної мови, використовуються в новогрецькій мові в усталених виразах (*παγιωμένες εκφράσεις*). Деякі із цих виразів надають висловлюванню офі-

ційно-ділового забарвлення (*εκ του σύννευτος* – *поблизу*, *εξ αίματος* – *кровний*), інші набули вжитку в спеціалізованій термінології (*εις άτοπον απαγωγή* – *доказ від протилежного* (у математиці), *άνευ όρων* – *беззастережно* (у військовій термінології)), інші набули значно ширшого вжитку в повсякденному усному мовленні (*υπό την πίεση* – *під тиском*).

Багато з таких усталених застарілих виразів співіснують разом із синонімічними більш сучасними: *στο σύνολο* (*εν τω σύνολω*), *με την επίβλεψη* (*υπό την επίβλεψη*) [6, 192–193; 7, 392–393; 9, 546–548].

Окремою групою є прийменники, які складаються з двох слів. Деякі вчені називають такі формації описовими прийменниками (*περιφραστικές προθέσεις*) і розглядають їх як складні елементи, які функціонально та семантично дорівнюють простому прийменнику [6, 194]. Інші дослідники вважають такі формації прийменниковими фразами (*προθετικές εκφράσεις*), тому що розглядають їх як приєднання прийменників до прислівників, які рівноцінні власне прийменникам. Прихильники цієї точки зору виділяють такі прийменникові фрази:

- із прийменником *με*: *μαζί με*, *σύμφωνα με*;
- із прийменником *σε*: *μεταξύ σε*;
- із прийменником *από*: *έξω από*, *μακριά από*;
- із прийменником *σε* чи з прийменником *από*: *απάνω σε* – *απάνω από*;
- із подвійним прийменником *από*: *από κάτω από* [7, 393].

Наступна особливість прийменників новогрецької мови полягає в тому, що дослідники виділяють ще один клас прийменників – прийменники, що вказують на якість або властивість. Одиниці цього класу у свою чергу поділяють на дві групи. Складові першої називають «ніби-то прийменниками» й відносять до них слова *ως* і *σαν*.

Μίλησε ως ειδικός, αφού επρόκειτο για θέμα της επιστήμης του – *Говорив як спеціаліст, коли мова заходила про тему його роботи*.

Μίλησε σαν ειδικός, ενώ δεν είχε ιδέα – *Говорив як спеціаліст, хоча навіть уяви не мав*.

До другої групи відносять деякі звичайні прийменники, які інколи виконують таку ж функцію, як і «ніби-то прийменники».

Ξεκίνησε από απλός υπάλληλος και έγινε διευθυντής του τμήματος πωλήσεων – *Почав із посади простого клерка й доріс до начальника відділу продаж*.

Προτιμώ να γίνω ναύτης παρά αεροπόρος – *Я віддаю більшу перевагу професії моряка, ніж професії пілота* [6, 199–200].

Важливе місце в прийменниковій системі новогрецької мови посідають прийменники зі значенням причини. Аналіз тлумачних і перекладацьких словників новогрецької мови дозволив виділити 12 причинних прийменників: *από*, *για*, *εκ/εξ*, *εκτός*, *ένεκα* / *ένεκεν*, *εξαιτίας*, *επί* (*επ'*, *εφ'*), *λόγω*, *με*, *σε*, *υπό* (*υπ'*, *υφ'*), *χάριν*. За будовою це

прості прийменники. До складу причинних прийменників входять усі прийменники загального вживання (προθέσεις γενικής χρήσεως): με, σε, για, από. Усі ці прийменники сполучаються із знахідним відмінком іменника:

Συγκινήθηκα με την συμπεριφορά του – Мене розхвилювала його поведінка.

Έσκασε από τον κακό του – Він лопався від злості.

Центральну позицію серед зазначених прийменників займає прийменник για, тому що значення причини в його семантиці посідає третю позицію. В інших випадках сема причинності є другорядною, похідною й займає п'яту позицію (από) або навіть сьому (με, σε):

Τον εκτιμώ για την σοβαρότητά του – Я поважаю його за серйозність.

Απορούσα με τη σιωπή του – Мене здивувало його мовчання.

Інші прийменники зі значенням причини відносяться до прийменників специфічного вживання (προθέσεις ειδικής χρήσεως). Як було вже зазначено вище, прийменники першого типу характеризуються загальним значенням, отже, це стосується також значення причини: вони виражають причину взагалі, не уточнюючи її, водночас прийменники другого типу характеризуються більш конкретним значенням, і деякі з них є власне причинними, тобто значення причини для них є єдиним. До таких прийменників відносяться такі: ένεκα/ένεκεν, εξαιτίας, λόγω. Усі ці прийменники сполучаються з родовим відмінком іменника. Прийменник ένεκα/ένεκεν здебільшого використовується в усталених виразах і сполучається з лексикою, характерною для наукового стилю:

Η αίτηση δεν εξετάστηκε, ένεκα απουσίας του υπευθύνου – Заяву не розглядали з причини відсутності винуватця;

τιμής ένεκεν – почесний.

Прийменник εξαιτίας є результатом консолідації прийменникового комплексу εξ αιτίας. Цей прийменник виражає неприємну причину, причину, що перешкоджає:

Το ταξίδι αναβλήθηκε εξαιτίας της κακοκαιρίας – Подорож було відкладено внаслідок непогоди.

Останній прийменник цієї групи λόγω походить від усталеної форми давального відмінку іменника λόγος – причина:

Λόγω ξαφνικής αδιαθεσίας αποφάσισα να μείνω στο σπίτι – З причини раптового нездужання я вирішив залишитися вдома.

Для інших прийменників цієї групи вираження значення причини не є основним, а лише одним із значень. Отже, до цієї групи ми відносимо прийменники εκ/εξ, εκτός, επί (επ', εφ'), υπό, χάριν.

Прийменник εκ/εξ використовується виключно в усталених виразах. Основне значення цього прийменника в давньогрецькій мові – рух від яко-

гось місця/походження. Значення причини посідає сьоме місце серед інших значень цього прийменника і є похідним від його первинного смислу: εκ χάρας – від радощів, εκ της οργής – від гніву.

Досить специфічним засобом для вираження причинного значення є прийменник εκτός, тому що не всі лексикографи виділяють його причинне значення. Проте прийменник εκτός може виражати причину, яка виключає, унеможливує здійснення чогось.

Причинне значення в семантиці прийменника επί є також периферійним, яке виділяють не всі дослідники. Цей прийменник сполучається з давальним відмінком іменника та виражає привід, причину, за якої щось відбувається:

Καταδικάστηκε εις θάνατον επί εσχάτη προδοσία – Йому винесли смертний вирок за державну зраду.

Це стосується й прийменника υπό, у семантичній структурі якого не всі дослідники виділяють значення причини. Зокрема, відомий грамати́ст Г. Бабіньотиса підтримує думку про здатність υπό висловлювати поняття причинності.

Υπό вживається в офіційно-діловому чи науковому стилі новогрецької мови, а також у багатьох усталених виразах:

Καταστροφές προκλήθησαν υπό των χειροπτώσεων – Руйнування були викликані снігопадами.

Прийменник χάριν характерний для наукового стилю. Він означає причину, привід, за якого щось говориться або відбувається:

Δεν ισχυρίστηκε σοβαρά κάτι τέτοιο, το ανέφερε χάριν παιδείας – Він не говорив таке серйозно, тільки з метою виховання.

Значення причини в семантичній структурі цього прийменника наближається до значення цілі, але під час тлумаченні цього слова Г. Бабіньотис використовує слово λόγος, що означає причину, привід, а це дозволяє нам, принаймні на цьому етапі дослідження, допустити його здатність виражати причинні відношення.

Підсумовуючи, слід зазначити, що дотепер не існує єдиної класифікації прийменників новогрецької мови, проте різні підходи до створення класифікації базуються на загальних для всіх підходів принципах типології новогрецьких прийменників: 1) за будовою (однослівні чи багатослівні); 2) за частотністю вживання або стильовими особливостями (загальноновживані чи характерні для наукового або офіційно-ділового стилю); 3) за семантичною наповненістю (загального значення чи специфічного); 4) за можливістю чи неможливістю бути продуктивними афіксами.

Прийменники, здатні виражати причинні відносини, посідають значне місце в прийменниковій системі новогрецької мови. На користь цього свідчить той факт, що всі основні новогрецькі прийменники (чи прийменники загального вжи-

вання) здатні певною мірою виражати причинне значення. Крім того, у системі новогрецьких прийменників існують 3 власне причинні прийменники, тобто значення причини для них є єдиним: *ένεκα / ένεκεν, εξαιτίας, λόγω*. Водночас існують прийменники, у семантичній структурі

яких значення причинності виділяють не всі дослідники: *εκτός, υπό*.

Отже, особливості вживання та функціонування прийменників зі значенням причини в тексті ще потребують подальшого ретельного дослідження із залученням текстового матеріалу.

Література

1. Амиантова Э.И. Функционально-коммуникативная лингводидактическая модель языка как составляющая современной лингвистической парадигмы / Э.И. Амиантова, Г.А. Битехтина, М.В. Всеволодова, Л.П. Клобукова // Вестник Московского университета. Серия 9 «Филология». – 2001. – № 6. – С. 215–233.
2. Вихованець І.Р. Граматика української мови. Синтаксис : [підручник] / І.Р. Вихованець. – К. : Либідь, 1993. – 368 с.
3. Всеволодова М.В. Теория функционально-коммуникативного синтаксиса: фрагмент прикладной (педагогической) модели языка / М.В. Всеволодова. – М. : Изд-во МГУ, 2000. – 501 с.
4. Курилович Е. Деривация лексическая и деривация синтаксическая. К теории частей речи / Е. Курилович // Курилович Е. Очерки по лингвистике / Е. Курилович. – М. : Изд-во иностр. лит-ры, 1962. – С. 66–77.
5. Русская грамматика : в 2-х т. / под ред. Н.Ю. Шведовой. – М. : Наука, 1980–. – Т. 1. – 1980. – 784 с.
6. Κλαίρης Χ. Γραμματική της Νέας Ελληνικής. Δομολειτουργική – Εποικοινωνιακή Γ' (Π.2) Τα Επирρηματικά της Νέας Ελληνικής. Η εξειδίκευση του μηνύματος / Χ. Κλαίρης, Γ. Μπαμπινιώτης. – Αθήνα : Εκδόσεις «Ελληνικά Γράμματα», 2001. – 276 σ.
7. Νέοελληνική Γραμματική (της δημοτικής). – Ανατύπωση της έκδοσης του ΟΕΣΒ (1941) με διορθώσεις. – Θεσσαλονίκη, 2005. – 456 σ.
8. Παπαναστάσιου Γιαννη Β. Εφαρμοσμένη Γραμματική της Δημοτικής και Συντακτικό. Δημοτικού – Γυμνασίου – Λύκειου και για Επιστήμονες / Β. Παπαναστάσιου Γιαννη. – Δέκατη έβδομη έκδοση βελτιωμένη. – Αθήνα : Εκδόσεις «Прωτεύς», 2009. – 288 σ.
9. Τσοπανάκης Α.Γ. Νέοελληνική Γραμματική (Тρίτη έκδοση) / Α.Γ. Τσοπανάκης. – Θεσσαλονίκη : Εκδοτικός Οίκος Αδελφών Κυριακίδη Α.Ε., 1988. – 838 σ.
10. Χατζησαββίδης Σ. Γραμματική της Νέας Ελληνικής: Θεωρητικές Βάσεις και Περιγραφή, Τομος Α' (Φωνητική – Φωνολογία – Μορφολογία) / Σ. Χατζησαββίδης. – Θεσσαλονίκη : Εκδόσεις Βανίας, 2009. – 288 σ.
11. Holton D. Γραμματική της Ελληνικής Γλώσσας (μετάφραση Β. Σπυρόπουλος) / D. Holton, P. Mackridge, E. Φιλιππάκη-Warburton. – Αθήνα : Εκδόσεις Πατάκη, 2009. – 495 σ.
12. Новогреческо-русский словарь : [около 67 000 слов] / [И.П. Хориков, М.Г. Малев] ; под ред. П. Пердикиса, Т. Пападопулоса. – М. : Культура и традиции, 1993. – 853 с.
13. Λεξικό της νέας ελληνικής γλώσσας με σχόλια για τη σωστή χρήση των λέξεων: Ερμηνευτικό, ετυμολογικό, ορθογραφικό, συνωνύμων-αντιθέτων, κύριων ονομάτων, επιστημονικών όρων, ακρωνυμίων / Γ. Μπαμπινιώτης. Τρίτη έκδοση. – Αθήνα : Κέντρο Λεξικολογίας Ε.Π.Ε., 2008. – 2032 σ.